

главную оценку, которую мы и попытались определить, и частную, то есть множество оценок внутри произведений, исследование которых стоит в перспективе изучения.

Список использованной литературы

1. Зоткин Н.В., Серебрякова М.Е. Общая психология. Психология мотивации и эмоций : учеб. пособие. Самара : Изд-во «Универс групп», 2007. 196 с.
2. Словарь литературоведческих терминов / ред.-сост. Л.И. Тимофеев, С.В. Тураев. Москва : Просвещение, 1974. 509 с.
3. Чехов А.П. Собрание сочинений в двенадцати томах. Том первый. Рассказы. Москва : Гослитиздат, 1960. 583 с.

Науковий керівник: д. філол. наук, професор Киченко О.С.

Береза В. В.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ЕПІГРАФ ЯК РІЗНОВИД ПАРАТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Й. МАК'ЮЕНА «ДИТЯ В ЧАСІ»)

З-поміж проблем, пов'язаних із літературознавчим аналізом та інтерпретацією твору, окремої уваги дослідників заслуговує явище паратекстуальності. Дослідженням паратекстуальних елементів, їхніх функцій та класифікації присвячено роботи зарубіжних та українських вчених: Ж. Женетта, Н. Кузьміної, І. Арнольд, Н. Олизько, М. Сокол. Проте, аналіз епіграфів із залученням відповідних фрагментів з роману Й. Мак'юена «Дитя в часі» ще не проводився.

Паратекстуальність – це один із типів інтертекстуальних зв'язків, який охоплює текстові та позатекстові елементи. До них відносять заголовки, ім'я автора, присвяту, передмову, пролог, епіграф, примітки, епілог, післямову, тощо [2].

Термін «паратекст» був запропонований Ж. Женеттом, який надає наступне визначення цього явища: «паратекст – це певна складова, що забезпечує матеріальність і гласність тексту та книги, в якій це втілюється» [4, 5]. Таким чином, паратекст трактується як система позатекстових елементів, які безпосередньо впливають на взаємодію між автором, читачем та твором.

Використання епіграфів не є інновацією у літературі, тим не менш письменники-постмодерністи продовжують застосовувати цей різновид паратексту для того, щоб встановити діалог між культурами, епохами, письменниками, реципієнтами, змушуючи читача зануритися у постмодерністський мультикультурний лабіринт.

Епіграф можна розглядати як мінітекст, окремий простір, який автор створює для гри з читачем, оскільки уривки, що письменник обрає для епіграфів, характеризуються не тільки змістовою та структурною завершеністю, а й здатністю узгоджуватися з основним текстом. До того ж, епіграфи є важливими компонентами гри письменника з читачем, тому що вони впливають на настрій читача та обумовлюють його горизонт очікування, який не завжди є тотожним авторському [3, 137].

Згідно з Ж. Женеттом, епіграф є поліфункціональним, оскільки він виконує у творі чотири функції: коментування, акцентування, актуалізації та вказує на власну присутність у творі. Перша функція полягає в тому, що епіграф може пояснити назву твору та текст твору в цілому. Функція акцентування передбачає те, що епіграф так чи інакше передає зміст твору, проте читач може це зрозуміти лише після прочитання усієї книги. Наступна функція означає свободу автора використовувати чуже слово у своєму творі замість присвяти чи вступу. Остання функція пов'язана з наявністю чи відсутністю епіграфа у творі. Цей феномен ще називають «нульовим епіграфом», що є характерним для тих письменників, які завжди використовували епіграфи у своїх книгах, втім з якоїсь причини вирішили не застосовувати цей паратекстуальний елемент. Отже, присутність епіграфу може підкреслювати належність твору до певного жанру чи періоду [4, 156-160].

Варто зазначити, що місце епіграфа у системі твору впливає на його смислове навантаження. Наприклад, епіграф, що знаходиться на початку твору, пролонгує гру автора з читачем, а також налаштовує його на належне трактування твору. Водночас, епіграф, який розміщується перед останнім розділом книги, слугує висновком, підсумком книги або останнім словом автора [1, 116].

Творчість Й. Мак'юена, яка не втрачає актуальності упродовж останньої половини століття, позначена неодноразовим використанням епіграфів, тож роман «Дитя в часі» (1987) не став винятком. Слід зазначити, що твір складається з дев'яти розділів, кожен з яких розпочинається епіграфом. Особливістю цих епіграфів є те, що цитати не були запозичені з інших реальних джерел, а були взяті із книги, яку написав власне один із головних персонажів роману. Текстом-донором для епіграфів став «Офіційний посібник з виховання дітей» дитячого письменника Чарльза Дарка, який той має укласти на замовлення міністерства.

Серед дев'яти епіграфів роману, на нашу думку, виняткової уваги заслуговують епіграфи до першого та останнього розділів роману. Наведемо приклад епіграфу, що відкриває перший розділ роману: "... and for those parents, for too many years misguided by the pallid relativism of self-appointed child-care experts ..." [5, 1]. Варто розглядати цей епіграф як продовження присвяти, адже письменник звертається до батьків, які зробили помилку і довірилися експертам з виховання дітей. Тому письменник сподівається, що прочитавши його твір і дізнавшись правду про авторів подібних посібників, батьки зроблять правильні висновки. Отже, призначенням цього епіграфа є підготовка читача до прочитання книги.

У свою чергу епіграф до останньої глави роману: "*More than coal, more even than nuclear power, children are our greatest resource*" [5, 244] є своєрідним підсумком роману, адже саме в останньому розділі розкривається головна ідея твору, яка полягає в тому, що діти – це найцінніше, що ми маємо, тож їх потрібно берегти.

Проаналізувавши основні характеристики, функції та особливості місцезнаходження епіграфів у постмодерністському творі, можемо стверджувати, що завдяки цьому паратекстуальному елементу письменник має змогу утворити додатковий простір для гри з читачем, вести діалог з іншими письменниками, епохами, тощо. Крім того, епіграф дозволяє коментувати заголовок, сфокусувати увагу на змістові, й налаштовувати читача на правильне сприйняття твору. Відмінною рисою епіграфів у романі Й. Мак'юена «Дитя в часі» є те, що їхнім джерелом став посібник, написаний одним із головних персонажів твору.

Список використаної літератури

1. Сокол М. О. Епіграф як паратекст. С. 115-119 URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2638/1/Sokol_M.pdf (дата звернення: 29.11.2020).
2. Фатеева Н. А. Интертекст в мире текстов: Контрапункт интертекстуальности. Изд. 3-е, стереотипное. Москва, 2007. 280 с.
3. Шуба Ю. В. Ігровий аспект паратекстуальності: роль епіграфа в англійському романі 1960-1990-х років. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди*. Серія літературознавство. 2011. Вип. 1 (65). С. 136–144.
4. Genette G. Paratexts : Thresholds of Interpretation / tr. by Jane E. Lewis. Cambridge, 1997. 427 p.
5. McEwan I. The Child in Time. Boston, 1987. 263 p.

Науковий керівник: к.ф. н., доцент Шуба Ю.В.

Берега В. В.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ РЕКЛАМИ ТА МАС-МЕДІА В РОМАНАХ В. ПЕЛЕВІНА «GENERATION "П"» ТА Ф. БЕГБЕДЕРА «99 ФРАНКІВ»

Романи двох популярних зарубіжних письменників – В. Пелевіна та Ф. Бегбедера – виходять практично одночасно і присвячуються рекламному бізнесу як засобу маніпулювання свідомістю споживача. «Generation "П"» (1999) та «99 франків» (2000) мають чимало